

**1994 EKONOMİK KRİZİNİN
KAMUSAL TEMELLERİ
VE
1995 ÖNLEMLERİ***

Prof.Dr.Ömer Faruk BATIREL**

GİRİŞ

Ekonomik kriz, müdahalesiz (para ve maliye politikaları) düzelemeyecek duruma gelmiş iktisadi dengesizliği, istikrar paketleri de, devletin bozulan dengeleri yeniden kurmak için kullanmayı uygun gördüğü parasal ve malî araç bileşimini ifade eder. Bu kısa tanımlardan şu önemli unsurları ayırabiliyoruz. Birincisi, bozulan dengeler aslında parasal dengeler değildir. Reel dengelerdir. Kaynak dağılımı ve gelir dağılımı, nisbî mal ve faktör fiyatlarındaki kayıplar ve bozulmalar, piyasa güçleri ile yeniden tesis edilemez hale gelmektedir. Bir piyasa başarısızlığı sözkonusudur. Üçüncü olarak da, müdahale devletten beklenmektedir. İşsizlik ya da enflasyon, aslında kaynak ve gelir dağılımı bozulmalarının kaynak ve yansımalarıdır. Döviz de mal ve faktör olmamasına rağmen, uluslar arası mal ve faktör akımlarında nisbî fiyatların (iç ve dış fiyat hadlerinin) belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Türkiye gibi ülkelerde yerli parayı, yitmiş olan fonksiyonları dolayısıyla ikame eden bir parasal araçtır.

Türkiye'de 1946, 1958, 1970 ve 1980 istikrar paketleri uygulanmıştır. Bu paketlerde öncelik bozulan dış dengeyi restore etmektir. İç dengeyi yeniden kurma görevi de kamusal fiyatlara bırakılmıştır. Yapılan kısaca şu olmuştur. Populist nedenlerle, ya da rant oluşturma maksadıyla sabit tutulan fiyat ve kurlar sonunda dış dengeyi bozar hale gelmektedir. O zaman para değerini gerçek seviyesine **indirmek** (devalüasyon) ve düşük tutulan KİT fiyatlarını gerçek seviyesine çıkarmak, istikrarı sağlayıcı araçlar olmaktadır. Peki, bu bozuk dengeler, gelir dağılımını bozmasına rağmen, üçüncü ayak denilen vergi ve benzeri araçlarla bunu düzeltme çabası olmaktadır? Bu soruya genelde hayır denilebilir. Biraz 1970'deki Finansman Kanunu örnek mahiyette sayılabilir. Dolayısıyla, istikrar paketi ile mal fiyatları düzeltilmekte, bunalımdan kazançlı sermaye fiyatı **düşürülmemekte**, düşen emek fiyatı da yükseltilmemektedir. Hatta bazen suçlu olarak emek faktörü dahil gösterilmektedir.

Makroekonominin mikroekonomik temellerinin çok sağlam olduğu unutulmamalıdır. Aksak rekabet yapısı (oligopol gibi) sürekli ve kalıcı istikrarsızlık kaynağı olabilir. Daha da önemlisi, ekonomiye yön verenlerin oluşturduğu kâsıf enflasyon beklentisi de tesis edilebilir. **Kamu açığının yalın olarak istikrarsızlık kaynağı sayılması da anlamsızdır. Kamu açığının finansman şekli daha önemlidir.** Bu yöntemdeki oynamalar, iktisadi dengeyi sarsabilir. Daha da kötü hale getirebilir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 119. maddesine göre ağır ekonomik bunalım sebebiyle Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu yurdun bütününde altı ay geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir ve 121. maddeye göre de vatandaşlar için para, mal ve çalışma yükümlülükleri getirilebilir. (2935 sayılı Olağanüstü Hal Yasasında, olağanüstü yönetim usulleri düzenlenmiştir). Görüldüğü gibi, ekonomik bunalımın **ağır** olması halinde, olağan para ve maliye politikaları ile yetinilmeyip, olağanüstü ama anayasal parasal ve malî yönetim usulleri uygulanabilir. Burada önemli olan ağır ekonomik bunalımın doktrinde tanımlanmasının zorunludur.

Bu giriş sonrası, 1994 bunalımının kaynaklarını ve derinliğini incelemeye geçebiliriz.

* Bu çalışma, 14.02.1995 tarihinde I.Ü.İktisat Fakültesi İşletme Klübünün düzenlediği panelde sunulan bildirinin yazılı şeklidir.

** Marmara Üniversitesi Rektörü ve İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanı

I- 1994 EKONOMİK KRİZİNE YOL AÇAN NEDENLER

Bunalımın yukarıda açıklanan tarihsel ve olağan kaynakları bilindiğine göre acaba, 1994 bunalımının sorumlusu da aynı odaklar mıdır? Önce resmi ağızdan bunalım sebebini okuyalım.

"Kamu açıklarının GSMH'nın %16.3'üne çıkışı, iç talep artışının nisbi fiyat yapısını iç pazar lehine bozması, yükselen faizlerin kısa vadeli sermaye hareketine yol açması, paranın reel olmayan biçimde yüksek değerlenmesi dış dengeyi bozmuştur". Gene aynı şeyler olmuş gibi geliyor. İç dengenin (kamu kesimi) korunamaması sonunda dış dengeyi de bozmuştur. Ama bir fark var. Bu sefer iç dengeyi korumak için kullanılan yüksek değerli yerli para politikası aracı vardır. Artık açık ekonomi olduğunuzdan dış kaynak ve borçlarla finanse edilen kamu kesimi tasarruf yatırım açığı, malî kesimin (bankalar) dış dengesini bozmuştur. Bu dış dengesizlik paniği zaten varolan ama saklanan bunalımı su yüzüne çıkarmıştır. 1989-1994 arası izlenen kamu açığının, iç borçlanma ile kapatılması, iç borçlanmanın, yurtiçi ve dışı döviz borçlanması ile telâfi edilmesi bunun sonucu oluşan büyük kısa vadeli dış borçlanma (kısa vadeli sermaye hareketleri sistemi) sınırına gelinmesi, Ocak 1994'de TCMB'nın, 1989'dan bu yana güya uyguladığı parasal programında, döviz alımı dışında para üretmemesi, iç boçlanmada yüksek faizden vazgeçilmek için ihale iptali, dış finansman da büyük kamu açığı sonucu rating düşüşü, krizi başlatmıştır.

Bankalar bu tarihte açık pozisyon kapatmak için dövize yüklenmiş ve döviz fiyatı fırlamıştır. Hazine kamu finansmanı açığını kapatmak için vergilerden biraz söz etmiş başaramamıştır. Yüksek değerlenmiş kur sisteminden ve yüksek faizli iç borçlanmadan, hipeenflasyona gideriz, Lâtin Amerika'ya benzeriz gerekçeleriyle vazgeçilmeye çalışılmış, ama yerine **ikame bir finansman modeli** konamamıştır. O zaman 1994 ekonomik krizinin sebebi, lodosta dalgayı burundan alan geminin hesapsız ve ani rota değiştirirken, geminin batma tehlikesi geçirmesi gibi bir şey olmuştur. Yoksa, kamu açığı tek başına kriz sebebi değildir. Zaten olamaz da. **Ama finansman yönteminde sınırların zorlanması ya da yöntemin işlerliğini ve etkinliği kaybetmesi, üstelik palyatif olarak ikamesiz kısa ve orta vadeli bir istikrar programı yapmadan**

yöntemden vazgeçilmeye alışılması bunalımın kaynağı olmuştur.

TCMB'nın para arzına kumanda araçları sınırlıdır. Finansman yöntemi alternatifsizdir. Para piyasa yapısı çarpıktır. Resmî ve kararlı bir enflasyon beklentisi, finansman yönteminin kaynağı olarak kabullenilmiştir. Vergi ve özelleştirme ile bundan aniden kurtulma kararı verilmiş ancak zamanlama, programlama yapılmamış, bu yöntemlerin finansal uygulanabilirliği ve sonuçları hesaplanmamıştır. Özetle kriz, kötü bir kamu açığı finansman modelinin sınırlarına gelmesinden ve bunun plânsız programsız (istikrar) değiştirilmesi çabası sonrası gelmiştir.

Şimdi, 5 Nisan'da buna karşı ne yapılmış ve uygulamada neler olmuş oraya geliyoruz.

II- 5 NİSAN KARARLARI VE SONUÇLARI

5 Nisan'da kamu kesimi açığını aşağı çekmek, para değerine istikrar kazandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı, sosyal dengeleri de gözeten temele oturtmak, kamunun ekonomideki rolü yeniden tanımlamak **amaçlanarak** neler yapılmaya çalışılmıştır.

A. ÖNLEMLER

Kamu açığının, harcama tasarrufu ve kamu gelirinin gelir artırıcı önlemlerle artırılması, harcamalar, başlıca **personele** hiç zam yapmama, fazla mesaiyi ödememe (karpuz zammı hariç), yatırımları %20, cari harcamaları %30 (savunma ve güvenlik hariç) kısma yolu ile azaltılmıştır. Kesin sonuçlar hakkında henüz resmî bir veri elde edilmemiştir.

Gelirleri artırmak için kullanılması kararlaştırılan başlıca araçlar; ek vergiler, KİT zamları (akaryakıt, şeker, çay, tekel ürünleri), taşınmaz mal satışları, KİT'lerin yerel yönetimlerin, merkezi yönetime olan borçların ödenmesi, kamu para ve fonların verimli kullanımı, vergi denetimi ile vergi ödemeyen kesimlerin, vergi kapsamına alınmasıdır.

Para değerine istikrar kazandırmak için, döviz kurları yeniden belirlenmiş (yüksek oranlı bir devalüasyon yapılmış) ve TCMB'nın parasal büyüklükler üzerindeki kontrol gücünü artırmak için, kamunun kredi kullanımına sınırlar

getirilmesi, mevduat munzam karşılığı, disiponibilite oranları uygulamalarının yeniden düzenlenmesi ve TCMB'nın daha özerk hale getirilmesi öngörülmüştür.

İhracatın teşvikine ilişkin bazı önlemlerle birlikte bu sayılanları **kısa vadeli olanlardır**.

Orta vadeli olanlar ise birinci olarak **KİT** reformudur. Bu cümleden olarak özelleştirmenin hızlandırılması, KİT'lerin verimsiz kaynaklarının satılması, hacze, tasfiyeye ve iflasa açılması, büyük borç ve aşırı istihdam yüküne maruz yüksek maliyetli üretim yapan ve teknolojik geriliği olan KİT'ler kapatılacak ve aktifleri satılacaktır.

Sosyal güvenlik reformu ile, sosyal güvenlik kuruluşlarının kaynaklarının artırılması, aktüeryel dengelerin tesisi, özel sağlık ve emeklilik sisteminin teşviki, belediyelerin prim borçlarının tahsili önlemleri öngörülmüştür.

Tarımın destekleme kapsamı daraltılmış (hububat, şeker pancarı ve tütün) ve politikanın bütçeye yükünün hafifletilmesi kararlaştırılmış. TCMB'nın birlikleri finansmanından vazgeçilmiştir.

Kamuda istihdamı rasyonalize etmek için, ideal kadroların gözden geçirilmesi, emekliliğin belli koşullarla özendirilmesi öngörülmüştür.

Son olarak yerel yönetimlerin bütçe dengesinin sağlanmasına ilişkin bazı kararlar alınmıştır. **Bu önlemler paketine bakıldığında, orta vadeli sayılan ek vergiler, özelleştirme, KİT reformu, Sosyal Güvenlik reformu hariç, finansman modelinin yenilenmesine ilişkin somut bir önlem görülmemektedir.** Bununla şunu demek istiyoruz. 5 Nisan tarihindeki iç borç stoku ve bunun faiz yükü ortada dururken, konsolide bütçe dışında KİT ve Sosyal Güvenlik Kuruluşu açıkları gibi kapatılması yapısal ve uygulanması politik (populist) sınırlarla kısıtlanmış açıklar aynen kalırken, kamu kesimini durdurmak pahasına, 53 trilyonluk ek vergi, 80 trilyonluk cari ve yatırım kısıntısı yaparak, kurutulmamış bataklığın yaydığı hastalığın önlenmesi zaten beklenemezdi.

B. SONUÇLAR

Önlemler sonrası ne olmuştur. Döviz kurunun gerçekçi bir seviyeye getirilmesi

sonucu ihracat (%20) ve döviz kazandırıcı işlemlerde olumlu gelişmeler olmuş, cari işlemler dengesi fazla vermiş, TCMB rezervlerinde olumlu artışlar sağlanmıştır. Kamu finansmanında, TCMB kaynaklarının payı 1993'e göre %16'dan, %24'e çıkmış, iç borçlanmanın payı %74'den %70'e düşmüş, dış borçlanma payı da %9'dan %3'e inmiştir.

Kamu'daki tasarruf, döviz kuru sıçraması, ithalatı %20 GSMH'yı %5 oranında daraltmış, ancak yeni finansman modeli ile TCMB rezerv para arzını %100 artırmıştır. Bunun sonucu, 5 Nisan sonrası belli ölçüde yavaşlama eğilimi gösteren enflasyon, ücretlerin hiç bir sorumluluğu olmadan, sonbahardan sonra yeniden tırmanma eğilimine girmiş ve yıl sonunda %150'lere varmıştır. Kamu kesimi açığı da pek azalmamış ve %10 seviyesinde kalmıştır. Kısacası **azaltılan iç ve dış borçlanmanın yerini parasal genişleme almıştır.** Ancak bu konuda da uygulamanın tek bu yönde olduğu söylenemez. Yükseltilen döviz kuru, enflasyonist gelişmeleri izlememiş, bir bakıma gene yüksek değerlenmeye başlamış ve bu sefer **daha yüksek faizli** bir iç borçlanma süreci başlatılmıştır. Eski finansman modeli, geçici süreyle ikame edilip, ciddi bir enflasyona yol açarak yeniden benimsenmiş görünmektedir. Orta vadeli önlemler çerçevesinde gerçekleştirilen tek şey, özelleştirilme yasaasının çıkartılarak, bazı kuruluşların kamu gelir sağlamadan, yüklerini üstlenerek satılmasıdır. Bununda finansmana kısa dönemde katacağı bir şey yoktur.

Sonuçta, kamu açığını kapatıyoruz diyerek, gelir dağılımının, emekçi kesimin kışacası canına okunmuş, döviz kurunu gerçekçi düzeye getirmek, yatırımları durdurmak çabasıyla, üretim düzeyi düşürülmüş, bunlar hiç telâfi edilmeden yeniden eski tas, eski hamama dönülmüştür.

1995'de neler bekleniyor ve gerekli önlemleri tartışmadan önce 5 Nisan kararlarında sorumlu kabul edilenlerin, bedel ödettirilenlerin gerçekten buna lâyık olup olmadıklarını inceleyelim.

C. KAMU AÇIĞININ (1990-1995) ANATOMİSİ

1994'e girmeden önceki dönemde toplam kamu açığı bileşimini (gerçekleşme) aşağıdaki tabloda (1993, 1994 ve 1995 Yıllık Programları) görüyoruz.

Kamu Açığının GSMH^{XX} İçindeki Payı*

	1990	1991	1992	1993	1994 ^X	1995 ^X
1-Konsolide Bütçe	11955 (%3)	33516 (%5.3)	47434 (%4.3)	133857 (%6.9)	139000 (%3.5)	198000 (%3.3)
2-KİT (başlıca işletmecî KİT)	15117 (%3.8)	19943 (%3.1)	36313 (%3.3)	48965 (%2.5)	85733 (%2.1)	88980 (%2.9)
3-Diğer kuruluşlar, Mahalli İdareler, Sosyal Güvenlik Kurumları	3013 (%0.8)	11912 (%1.9)	33413 (%3.0)	51150 (%2.7)	76177 (%1.9)	17383 (%0.3)
Toplam Borç Gereği	30085 (%7.5)	65371 (%10.3)	116792 (%10.6)	233972 (%12.1)	300310 (%7.5)	304273 (%6.5)

(X) Tahmin

(XX) DİE yeni seri

Bu tablodan 1994 ve 1995'deki tahmin zorlamaları bir tarafa bırakılacak olursa kesinleşen açıklara göre açıkların başlıca kaynağının 1990 sonrası, konsolide bütçe ve sosyal güvenlik kuruluşları, fonlar v.b. idare açıkları olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle konsolide bütçe açığı %3 olmuştur. KİT kesinleşmiş açığında 1990'a göre azalma dahi gözlenmektedir.

O zaman başlıca sorumlu görülen konsolide bütçe açıklarının finansmanına biraz daha yakından bakalım.

Konsolide Bütçe finansmanında uzun vadeli hazine tahvillerinden kısa vadeli avansa kayış hızlanmıştır. 1989' 1990'da finansmanın

%2'si kısa vadeli avansla karşılanırken 1993'de bu oran %40'a yükselmiştir. Dış borçlanma payında da artış gözlenmektedir. Özellikle 1993'de 1992'ye göre dış finansman payı ikiye katlanmıştır.

İç borç stokunun 31.8.1994 itibariyle toplam 519327 milyardır. 1995 başında 700 trilyona yükselmiştir. Üstelik bunun içinde 120 trilyonluk avansta yoktur. İç borç stokunun başlıca sorumlusu konsolide bütçedir. KİT ve sosyal güvenlik kuruluşları v.b. idare finansmanının iç borç stokuna sınırlı bir katkısı

bulunmaktadır. (Hazine Kefaletleri). KİT'lerin ticari borçları ise esas itibariyle bankalar ve kamu kuruluşlarındadır.

Konsolide Bütçe Finansmanı (%) ve İç Borç Stoku (1989-1993)

	1989	1990	1991	1992	1993
1- Emanet, ödenecek çek/avans v.b.	5.0	16.5	17.0	(-25.4)	5.8
2- İç borçlanma Değişimi	79.7	53.1	6.7	32.5	22.6
3- Dış Borçlanma Değişimi		-	5.8	8.3	15.2
4- Hazine Bonusu	13.2	27.7	38.3	50.7	16.7
5- Hazineye Kısa Vadeli Avans	1.5	2.8	32.2	37.8	40.0
6- Nakit Değişimi		-	-	2.9	-
Toplam İçborç Stoku.	31174 (30.6.1989)	39473 (30.6.1990)	72375 (30.11.1991)	110712 (31.8.1992)	243895 (31.8.1993)

* Makalemizde yer alan tablolar Yıllık Program, Bütçe Gerekçesi Verileri kullanılarak tarafımızdan düzenlenmiştir.

Bu değerlendirme çerçevesinde, **kamu açığının sorumlusu konsolide bütçedir**. Konsolide bütçe, avans dışı borçlanmayı dışarıda tutarsak yaklaşık 1989 sonrası 100 trilyon iç borçlanma yapmış, bu borç faizlerle yenilenmelerle yedi kat artarak 700 trilyon olmuştur.

İç borç stokunun dolar cinsinden reel değerini hesaplırsak şu sonuçlara varıyoruz. 1989, 14.6, 1990, 14.9, 1991, 16.7, 1992, 16.2, 1993, 22.5, 1994 sonunta ulaşılan rakam ise 17.5 milyar dolardır.

Kamu açığından, iç borç stokundan sorumlu olan konsolide bütçenin payında bir değişme olmuş mudur ki, bu açığın kapatılması, konsolide bütçe dengesine bağlanabilsin. Şimdi bu durumu inceleyelim.

1993'de %8.8 iken yarıya yakın indirimle 1995'de %4.8'e düşürülmektedir. Krizin bedeli emekçiye ödettirilmiştir. Kaldı ki, emekçinin 1989-1992 arası sırasıyla GSMH içindeki %2.1, %1.5, %1.7, %1.6 oranındaki GSMH payı olan vergi iadesinin 1994'deki kalkışı da çabadır.

Peki 1989-1992 arası personel giderleri artışı neden kaynaklanmıştır. 1989'daki önemli artışın etkisi ihmal edilemez. Zira personel giderinin GSMH payı 1988'de %3.8 iken 1989'da %5.3'e sıçramıştır. Konsolide bütçe çalışanlarında artış olmuş mudur. Buna eved diyoruz. 1989'da 1678540 kişi olan konsolide bütçe çalışanı sayısı 1992'de %11.4 artışla 1869361 kişiye çıkmıştır. Bu artışta gözardı edilmemelidir.

Konsolide Bütçe Harcamalarının (gerçekleşme) GSMH İçindeki Payı (1989-1995)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994 ^x	1995 ^x
Personel	5.3	6.6	7.7	8.5	8.8	6.6	7.0
Diğer Cari	1.8	1.7	1.8	1.8	1.9	1.7	1.7
Yatırım	2.5	2.5	3.0	2.9	3.0	2.1	2.1
Borç Faizi	3.5	3.5	3.8	3.7	x3.8	5.4	6.5
KIT Transferi	0.5	0.3	1.8	0.7	x1.0	0.9	1.0
Diğer Transferler	2.9	2.4	2.8	2.7	x4.1	3.7	3.5
Toplam Pay	16.5	17.1	20.9	20.2	25.4	20.5	22.2

(^x) Tahmin

Konsolide bütçe harcamalarında 1989-1992 arası, personel giderleri, konsolide bütçenin toplam payındaki artışta başlıca etkindir. 1993'de ise 5 puanlık sıçrama vardır. Bu sıçramada transferlerin payı büyük olmuştur. 1992'de %7.1'lik transfer yapılmışken, bu pay %12'ye sıçramıştır. Kamu kesiminin reel büyüklüğü (kamu tüketimi + yatırımı) 1989'da %9.6 iken 1993'de %13.7'ye çıkmıştır.

1994 ve 1995 rakamları tahminî olarak elimizdedir. Burada 1994 milli gelir deflatörünün %107.8, 1995 yılı deflatörünün %49.5 oluşuna göre hesaplar yapılmıştır. 1994 milli gelir deflatörünün %150'ye çıkarılması halinde DİB milli geliri 4823125'e çıkmaktadır. Buna göre de kamu payı %17'ye, özellikle de personel payı %5.5'e inmektedir. 1995'de, buna göre milli gelir 8681625'e, personel payı da %4.8'e bir başka deyimle 1989'dan aşağıya inmektedir. Kriz sonrası emekçi kesimin payı

1980-1987 arası, kamu çalışanlarının GSMH'dan aldığı pay sayıları 1411053'den 1647135'e çıkarak %11 artmasına rağmen, %6.2'den, %5'e inmiştir. Bugün gelinen noktada şudur. 1980-1994 arası ülke nüfusu 1/3, çalışan

sayısı 1411053'den, 1947915'e, 536862 kişi artarak %38 artmıştır. Bu artışın hızlandığı dönem özellikle 1992 ve 1993'dür. Buna karşılık GSMH'dan aldıkları pay gene %5'lerde gezinmektedir.

Konsolide bütçe payı artışı sorumlusu personel değil, borç faizleridir. Kamu açığı sorumlusu da borç faizlerinden kaynaklanan konsolide bütçe açığıdır.

Bu anatomi sonrası 1995 beklenti ve önlemlerine geçebiliriz.

III- 1995 BEKLENTİLERİ VE ÖNLEMLER

1995 kamusal beklentileri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

kısıntı, sosyal dengesizliklerin kaynağıdır. Şimdi neler yapılabilir. Politik istikrar, 1995 seçim yılı mıdır? tartışmaları büyük önem taşımaktadır. Hükümet enflasyon nirengisini

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

	Trilyon TL.	GSMH Payı
Konsolide Bütçe Açığı	198	3.3
KİT Açığı	89	1.5
Yerel Yönetim Açığı	12	1.5
Sosyal Güvenlik Açığı	29	0.5
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Açığı	30	0.5
Fon Fazlası (özelleştirme geliri dahil)	-30	+0.5
Toplam Borçlanma Gereği	304	5.1
Borç Ana Para Ödemeleri	900	15.0
Gerçek Borçlanma Gereği	1200	20.0

Bu tablodan, en büyük sorun 1.2 trilyonluk iç ve dış borçlanma yapılmasında yatmaktadır; 1994'de 686.4 iç borç mürettebatı ödenirken, 1995'de 12 milyar dolar dış borç (yaklaşık 700 trilyon), faizlerin düşeceği varsayımı ile 1 katrilyon iç borç mürettebatı ödenecektir. Bulunması gereken iç ve dış borç 1.2 katrilyondur.

İç borçlanmada faizler bileşik olarak %163'lere gelmiştir. Devlet, döviz kurunda artışı sınırlı tutmaktadır. Nisan sonrası artış %20'yi geçmemiştir. Halbuki, o tarihten bugüne fiyat artışı %100 olmuştur. Devlet artık daha yüksek bir enflasyon beklentisi kabul etmiş ancak dış kaynak azalması sebeple, iç borca daha yüksek faizle yüklenmiş bulunmaktadır. Para politikasının aletlerinden olan döviz kuru, fiyatlar genel seviyesinin tersi ve iç borçlanma faiz haddinden, 6 aylık %62.5'lik bonolar çıkararak, itibari nirengi olarak (nominal anchor) iç borçlanma faizini seçmiş görünmektedir. Devlet daha yüksek bir enflasyonu kabullenmiş gibidir. Döviz böyle tutması, belli bir süre sonra, ihraç gelirlerini, TCMB rezervlerini zorlayacak gene aynı süreç başlayabilecektir. Ancak bankaların açık pozisyonlarını kapatmış olması, iç borçlanmada fire-up, yeni bir krizi önleyecek biçimdedir. Ama bunun bütçeye getireceği faiz yükü daha da ağır olacaktır. Kamu kesiminde bu yılda tsarruf genelgelerinde ısrar (%2'lik diğer cariye daha da azaltarak devletin çalışmaz hale getirilmesi) kamu yatırımlarının durdurulması, oligopol niteliğindeki özel kesim üretiminin ihracat teşviki kurla azaltılırsa daha da kısılmasına ve maliyet enflasyonun (toptan eşya fiyatı endeksi ile ölçülen) artmasına yol açacaktır. Personel de

kesinlikle belirlemelidir. Yeniden değerlemedeki katsayı, ihale genelgelerindeki katsayı, deflatörü, iç borçlanma faiz haddi, döviz kuru değişimi, maktu hadlerdeki (vergi v.b.) değişim hepsi ayrı telden çalmaktadır. Enflasyon vergisi ile belki de anayasa suçu işlenmektedir. Personel istikrarı sağlayınız diyerek yüklenen yük, telâfi edilmelidir. Sorun, finansman modelinde bir oynama yapılabilir mi? de yatmaktadır. Döviz kuru gerçekçi düzeye çıkarılmalıdır. O zaman finansman modeli nasıl işlemelidir. Vergi ve benzeri sağlam ek malî kaynaklar bulunamayacağına göre, ya bu yılki iç borç ödemeleri konsolide edilecektir. O zaman borçlanma gereği de ortadan kalkacaktır. Ya da dış borçlanma iç borçlanma yerine ikame edilecektir. Bu da Türkiye'nin kredibilitesine bağlıdır.

Özetle sorun, iç borç stokundadır. Bu stok eritilmelidir. Bütçe fazlası ile eritilebilir. Olağanüstü mali yönetimle eritilebilir, konsolidasyonla eritilebilir. Dış kaynaklarla eritilebilir. Monetizasyonla eritilebilir. Ancak o zaman bu modelden vazgeçilebilmiş olur. Bunlar yapılmadıkça ne Türkiye'de finansman modeli değiştirilebilir. Ne kamu kesimi ferahlayabilir. Ne de büyüme hızlandırılabilir. Üstelik Böyle modeli değiştirme çabası ile bu yöntemle zaten bozulan gelir dağılımı daha bozulabilir.